

OD ISTOG PISCA

AVANTURE NEVALJALE DEVOJČICE

POHVALA POMAJCI

PANTALEON I POSETITELJKE

POVEST O MAJTI

JARČEVA FEŠTA

GRAD I PSI

RAZGOVOR U KATEDRALI

KELTOV SAN

ZELENA KUĆA

RAT ZA SMAK SVETA

DISKRETNI HEROJ

RIBA U VODI – MEMOARI

PET UGLOVA

RAZGOVORI U PRINSTONU

RAJ NA DRUGOM ČOŠKU

SABLJE I UTOPIJE

BURNA VREMENA

POLA VEKA SA BORHESOM

MARIO VARGAS LJOSA

Preveo sa španskog
Branko Anđić

■ Laguna ■

Naslov originala

Mario Vargas Llosa

MEDIO SIGLO CON BORGES

Copyright © 2020, Mario Vargas Llosa
Translation copyright © 2021 za srpsko izdanje,
LAGUNA

POLA VEKA SA BORHESOM

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Sadržaj

<i>Borhes ili kuća sa igračkama.</i>	9
Pola veka s Borhesom	13
Pitanja Borhesu.	15
Borhes u svojoj kući	23
Borhes u svojoj kući: intervju.	31
Borhesove maštarije	49
Borhes u Parizu.	71
Politički Borhes	81
Oneti i Borhes	93
Borhes među gospođama	99
Putovanje u balonu	107
Pogovor: Vargas Ljosa i Borhes – sukob dve poetike u celofanu počasti (Branko Anđić) .	115
<i>Bibliografija.</i>	133

Borhes ili kuća sa igračkama

Od mladalačke ultraističke
greške
postao je kreolski, portenjo,*
kiču i otadžbini odan,
sentimentalan pesnik.
Svedočanstvima o tuđem beščašću
u jednom časopisu za gospođe,
postao je klasik
(genijalan i besmrtan).
Napunio je svoju kuću,
svoj život,
igračkama:
izmislio je *vikinga* i

---

* *Porteño*, na španskom bukvalno „žitelj luke“, nadimak za stanov-
nike Buenos Ajresa. (Prim. prev.)

*noroi*ka,
 dodao začin Šopenhaueru
 i Stivensonu
 aporijama Zenona
 i *Hiljadu i jednom*
noći
 sa usporenjima, ponavljanjima,
 paradoksima i karambolima
 proteklog, nastupajućeg i
 zamrznutog vremena.
 Njegova soba s igračkama
 uvek je bila jedan
bric-a-brac:
 tigrovi, ogledala, sablje,
 lavirinti,
 fićfirići, snovi, dvojnici,
 gospoda i
 aseksualne utvare.
 Previše oštrouman
 da bi pisao romane,
 umnogostručio se
 u neobičnim pričama,
 savršenim, umnim,
 i hladnim kao krugovi.
 Beskrajna lektira,
 mašta i sofizmi igrali su žmurke

a spora kornjača
 uvek je dobijala trku
 protiv lakolnog Ahileja.
 Od rogozatnog
 španskog
 punog buke i besa
 napravio je sažet, precizan,
 puritanski,
 lucidan jezik
 dobrog obrazovanja.
 Izmislio je prozu
 u kojoj je bilo koliko reči
 toliko ideja.
 Živeo je čitajući i čitao živeći
 – što nije isto –
 jer ga je sve
 u pravom životu
 plašilo,
 najviše
 seks i
 peronizam.
 Bio je pomalo anarhičan
 aristokrata,
 bez para,
 konzervativan,
 agnostik,

opsednut verom,
intelektualac-erudita,
sofista,
vragolan.
Kad se sve sabere
i oduzme:
najistančaniji i najotmeniji
čovjek svoga vremena.
I,
verovatno,
gle retkosti:
dobar čovek.

Firenca, 4. jun 2014.

Pola veka s Borhesom

Ova zbirka članaka, predavanja, recenzija svedoči o više od pola veka iščitavanja pisca koji je za mene bio, otkad sam pročitao njegove prve priče i oglede u Limi šezdesetih godina prošlog veka, neiscrpni izvor intelektualnog zadovoljstva. Mnogo puta sam ga ponovo čitao i za razliku od onog što mi se dešava s drugim piscima koji su obeležili moju mladost, nikad me nije izneverio; naprotiv, svako novo čitanje obnavlja moje oduševljenje i sreću, otkriva mi nove tajne i finese borhesovskog sveta, tako posebnog po svojim temama i tako sjajnog i otmenog u izrazu.

Moja bliska čitateljska veza sa Borhesovim knjigama protivreći ideji po kojoj se pisac divi pre svega sebi sličnim autorima koji daju glas i obličje utvarama koje u njemu obitavaju. Malo je pisaca udaljenijih

nego Borhes od onoga što su me moji lični demoni nagnali da budem kao autor: romanopisac zatrovan stvarnošću i opčinjen istorijom koja se oko nas odvija i onom iz prošlosti koja i dan-danas utiče na stvarnost. Nikad me nije privlačila fantastična književnost i malo je autora ove vrste među meni omiljenim piscima. Čisto intelektualne i apstraktne teme, udaljene od današnjice, kao što su vreme, identitet ili metafizika, nikada me nisu suviše podsticale dok, nasuprot tome, ovozemaljske stvari kao što su politika ili erotika – koje je Borhes prezirao ili ignorisao – imaju glavnu ulogu u onome o čemu pišem. Ne verujem, međutim, da su te bezdane razlike u vokaciji i ličnosti bile prepreka mom divljenju Borhesovom geniju. Naprotiv, lepota i inteligencija sveta koji je stvorio pomogle su mi da otkrijem sopstvena ograničenja, a savršenstvo njegove proze da postanem svestan koliko je nesavršena moja. Biće da sam zato uvek čitao – i čitam – Borhesa ne samo sa uzbuđenjem koje pobuđuje veliki pisac veći sa izvesnom neodređenom nostalgijom i osećanjem da će mi nešto od tog blistavog svemira proisteklog iz njegove mašte i od njegove proze ostati zauvek nedostupno, ma koliko mu se divio i u njemu uživao.

Lima, februar 2004.

Pitanja Borhesu

MARIO VARGAS LJOSA: Izvinite, Horhe Luise Borhese, ali jedino što mi pada na pamet za početak ovog intervjua jeste jedno uobičajeno pitanje: koji je razlog vaše posete Francuskoj?

HORHE LUIS BORHES: Kongres za slobodu kulture u Berlinu pozvao me je na dva skupa. Nemačka vlada, *deutsche Regierung*, takođe me je pozvala i posle se moja turneja nastavila pa sam bio u Holandiji, u gradu Amsterdamu, koji sam veoma želeo da upoznam. Moja sekretarica Marija Ester Vaskez i ja potom smo nastavili put po Engleskoj, Škotskoj, Švedskoj, Danskoj i sada sam u Parizu. U subotu ćemo otići u Madrid, gde ćemo se zadržati nedelju dana. Posle se vraćamo u našu zemlju. Sve to bi trebalo da traje nešto više od dva meseca.

M. V. LJ.: Znam da ste učestvovali na nedavnom kolokvijumu u Berlinu gde su se sreli nemački i latinoamerički pisci. Da li biste izneli svoje utiske s tog susreta?

H. L. B.: Dobro, taj susret je bio prijatan jer sam mogao da razgovaram s mnogim mojim kolegama. Ali što se tiče rezultata ovih kongresa, mislim da su bez ostatka negativni. A sem toga, izgleda da nas naše vreme tera na to, morao sam da izrazim svoje čuđenje – ne bez melanholije – što se na jednom skupu pisaca tako malo razgovara o književnosti, a tako mnogo o politici, temi koja mi je, pa dobro, recimo, dosadna. Ali, naravno, zahvaljujem što sam pozvan na ovaj kongres jer mi je, kao čoveku bez većih ekonomskih mogućnosti, to dopustilo da upoznam zemlje koje nisam poznao, odnoseći u pamćenju mnoge nezaboravne predstave gradova raznih zemalja. Opšte uzev, međutim, smatram da su književni kongresi postali neka vrsta turizma, zar ne, što, naravno, nije sasvim neprijatno.

M. V. LJ.: Poslednjih godina vaše delo je steklo izuzetnu publiku ovde u Francuskoj. *Opšta istorija beščašća* i *Istorija večnosti* objavljene su u džepnom izdanju i za nekoliko nedelja je prodato više hiljada primeraka. Osim *L'Herne*, još dva književna časopisa pripremaju posebne brojeve posvećene vašem delu.

A sami ste videli kako su u Institutu visoke škole latinoameričkih studija bili prinuđeni da postave zvučnike na ulici za sve one koji nisu mogli da uđu u salu da slušaju vaše predavanje. Kakav vam utisak sve to ostavlja?

H. L. B.: Utisak iznenađenja. Velikog iznenađenja. Zamislite samo, meni je šezdeset i pet godina i objavio sam mnogo knjiga, ali su, u načelu, te knjige bile napisane za mene i za malu grupu mojih prijatelja. Sećam se svog iznenađenja i radosti kad je, pre mnogo godina, prodato za godinu dana trideset sedam primeraka moje knjige *Istorija večnosti*. Želeo sam lično da zahvalim svakom kupcu, ili da im se pojedinačno izvinim. Istina je, takođe, da se trideset sedam kupaca može zamisliti, dakle to je trideset sedam osoba sa ličnim odlikama, biografijama, adresama, bračnim stanjem, i tako dalje. Ako čoveku pođe za rukom da proda hiljadu ili dve hiljade primeraka, to je, naprotiv, tako apstraktno kao da nije prodao nijednu. E sad, činjenica je da je Francuska prema meni bila izuzetno velikodušna, prekomerno velikodušna. Časopis kao *L'Herne*, na primer, poneo se prema meni tako da sam mu više nego zahvalan, a istovremeno, čak pomalo zatečen. Osetio sam se nedostojnim tako oštroomne pažnje, tako pronicljive, detaljne i, ponavljam vam, tako velikodušne

prema meni. Vidim da u Francuskoj ima puno ljudi koji poznaju moje „delo“ (stavljam ovu reč između navodnika), mnogo bolje od mene. Ponekad, kao što mi se desilo ovih dana, postavljaju mi pitanja o izvesnom liku: „Zašto je Džon Vinsent Mun oklevao pre no što je odgovorio?“ Posle izvesnog vremena, kad sam razmislio, shvatio sam da je Džon Vinsent Mun protagonist jedne moje priče pa sam morao da izmislim bilo kakav odgovor kako ne bih priznao da sam potpuno zaboravio tu priču i da ne znam tačno zašto se u njoj desilo ovo ili ono. Sve me to veseli, a istovremeno mi izaziva kao neku prijatnu, laku vrtoglavicu.

M. V. LJ.: Šta za vaše formiranje znači francuska kultura? Da li je neki francuski pisac presudno uticao na vas?

H. L. B.: Da, naravno. Završio sam studije u Ženevi za vreme Prvog svetskog rata. Mnogo godina francuski je bio, dakle, neću baš reći jezik na kojem sam sanjao ili računao, jer nikad nisam dotle dospeo, ali moj svakodnevni jezik. Jasno je da se francuska kultura na mene odrazila, kao što se odrazila na kulturu svih Južnoamerikanaca, možda više nego španska kultura. Ima, međutim, nekih autora koje bih želeo posebno da istaknem, a to su Montenj, Flober – možda Flober više od svih ostalih – a potom jedan

lično neprijatan autor, nezavisno od suda o njegovim knjigama, jedno zaista neprijatno stvorenje koje je u tome uspelo: Leon Bloj. Kod Leona Bloja naročito me zanima ta njegova ideja, ideja koju su kabalisti i švedski mistik Svedenborg imali, ali koju je on nesumnjivo sam iz sebe izvukao, ideja univerzuma kao neke vrste pisma, kao kriptografije božanskog. A što se tiče pesništva, mislim da ćete me vi videti prilično *pompier*, prilično *vieux joueur*, rokoko, jer i dalje najviše volim *Pesmu o Rolanu*, Igoovo delo, Verlenovo i – ali već u drugom planu – dela pesnika kao što je Pol-Žan Tule, onaj iz *Kontrarima*. Ali nesumnjivo ima mnogo drugih neimenovanih autora koji su uticali na mene. Moguće je da u nekim mojim pesmama odjekuje glas nekih Apolinerovih epskih pesama, to me ne bi čudilo. Ali ako bi trebalo da izdvojim jednog autora (mada nema apsolutno nikakvog razloga da se odabere jedan, a odbace ostali), taj francuski autor bio bi uvek Flober.

M. V. LJ.: Obično se razlikuju dva Flobera: realista iz *Madam Bovari* i *Sentimentalnog vaspitanja*, i drugi, autor velikih istorijskih konstrukcija *Salambo* i *Iskušanje Svetog Antona*. Koga od njih dvojice više volite?

H. L. B.: Pa dobro, mislim da ću morati da pomenem i trećeg Flobera, koji ima pomalo od obojice koje ste naveli. Jedna od knjiga koju sam najviše čitao

i iščitavao u mom životu, mislim da je nezavršeni roman *Buvar i Pekuše*. Ali se vrlo ponosim što u mojoj biblioteci u Buenos Ajresu imam jedno *editio princeps Salamba* i jedno *Iskušnja*. To sam uspeo da pronađem u Buenos Ajresu, a ovde mi kažu da se te knjige više nigde ne nalaze, vidite? A u Buenos Ajresu ne znam koja mi je srećna slučajnost tutnula te knjige u ruke. Osećam se ganuto pri pomisli da ja gledam upravo ono što je Flober jednom video, to prvo izdanje koje uvek tako uzbuđuje autora.

M. V. LJ.: Pisali ste pesme, priče i ogleda. Da li neki od tih književnih rodova posebno volite?

H. L. B.: Sada, na kraju mog književnog puta, imam utisak da sam oduvek negovao samo jedan rod: pesništvo. Samo što se pesništvo često izražava u prozi a ne u stihu. Ali kako sam pre desetak godina izgubio vid, a ja mnogo volim da proveravam, prepravljam ono što pišem, sad sam se vratio stihovanom obliku pesništva. Sonet, na primer, može da se sastavi na ulici, u podzemnoj železnici, šetajući hodnicima Nacionalne biblioteke, a rima ima tu vrlinu da podstiče pamćenje, kao što vam je poznato. Može se, dakle, smišljati i mentalno glačati sonet i posle, kad je pesma manje-više sazrela, izdiktiram ga, pustim da odleži desetak ili dvanaestak dana, pa ga opet uzmem, korigujem, menjam, sve do trenutka

kad taj sonet može da bude objavljen bez velike bruke po autora.

M. V. LJ.: Na kraju ću vam postaviti još jedno uobičajeno pitanje: kad biste bili prinuđeni da provedete ostatak svog života na pustom ostrvu sa pet knjiga, koje biste odabrali?

H. L. B.: Pitanje je teško, jer je pet knjiga ili malo ili previše. Sem toga, ne znam da li treba da izaberem pet tomova ili pet knjiga.

M. V. LJ.: Recimo pet tomova.

H. L. B.: Pet tomova? Pa dobro, verujem da bih poneo Gibonovu *Istoriju propasti i pada Rimskog carstva*. Mislim da ne bih poneo nijedan roman, nego pre neku istorijsku knjigu. Dobro, pretpostavimo da je to neko dvotomno izdanje. Voleo bih, potom, da ponesem neku knjigu koju u celosti ne razumem, da bih mogao povazdan da je iščitavam, recimo, Raselov *Uvod u filozofiju matematike* ili neku knjigu Anrija Poenkarea.* I to bih voleo da ponesem. Već imamo tri toma. Potom bih mogao da ponesem bilo koji nasumično odabrani tom neke enciklopedije. To bih mogao dugo da čitam. Naročito ako to nije neka savremena enciklopedija, jer su današnje enciklopedije knjige za proveru podataka, nego neka

* Misli se na Žila Anrija Poenkarea, slavnog francuskog matematičara rođenog polovinom 19. veka. (Prim. prev.)

enciklopedija objavljena oko 1910. ili 1911, jedan tom Brokhausa ili Majera ili *Enciklopedije Britanike*, dakle, iz vremena kad su enciklopedije još bile knjige za čitanje. Imamo četiri. I na kraju, spremam jednu prevaru, poneću jednu knjigu koja je u stvari biblioteka, dakle, poneću Bibliju. A što se tiče pesništva, koje je odsutno u ovom katalogu, bio bih prinuđen da se za to lično postaram, pa tako ne bih čitao stihove. Sem toga, u mom pamćenju ima toliko stihova da mi se čini da mi knjige nisu potrebne. Ja sam neka vrsta antologije mnogih književnosti. Ja, koji loše pamtim događaje iz sopstvenog života, mogu da vam unedogled dosađujem recitovanjem stihova na latinskom, španskom, engleskom, staroengleskom, francuskom, italijanskom i portugalskom. Ne znam da li sam dobro odgovorio na vaše pitanje.

M. V. LJ.: Jeste, i to vrlo dobro, Horhe Luise Borhese. Najlepše vam hvala.

Pariz, novembar 1963.

Borhes u svojoj kući

Živi u stanu s dve spavaće sobe i jednim nevelikim dnevnim boravkom koji je ujedno trpezarija, u centru Buenos Ajresa, s mačkom po imenu Bepo (kao mačka lorda Bajrona) i sa jednom domaćicom iz Salte koja mu kuva i takođe služi kao vodič. Ima malo vremensnog nameštaja, a vlaga je ostavila tamne podočnjake po zidovima. Iznad trpezarijskog stola prokišnjava. Spavaća soba njegove majke, s kojom je čitavog života živeo, netaknuta je, čak je na postelji položena jedna lila haljina, spremna za oblačenje. Gospođa je, međutim, preminula pre više godina. Kada ga pitam koja je osoba od onih koje je za života upoznao ostavila na njega najjači utisak, prvo pominje nju.

Njegova spavaća soba liči na ćeliju: uzana, tesna, sa krhkim ležajem nalik dečjem, malom policom

krcatom anglosaksonskim knjigama, a na ispošćenim zidovima jedan tigar od plave keramike s oslikanim palmama na leđima i odlikovanje Orden sunca. Tigra razumem: to je borhesovska životinja *par excellence*, čest stanovnik njegovih priča i pesama, ali otkud to peruansko odlikovanje? Reč je o sentimentalnoj uspomeni. Jedan njegov predak – čuveni pukovnik Suarez, iz pesme – dobio je to odlikovanje pre vek i po jer je učestvovao u Huninskoj bici, boreći se kopljem i sabljom protiv Španaca. Posle se odlikovanje izgubilo u porodičnim putešestvijima. Kada su mu ga uručili u Limi, njegova majka je zaplakala od uzbuđenja i rekla mu: „Vraća se u porodicu.“ Zato visi ispod šarenog tigra.

Nema mnogo knjiga u kući, s obzirom na to da je to njegova kuća. Osim u spavaćoj sobi, u dnevnom boravku ima jedna dvostruka ugaona polica: književnost, filozofija, istorija, vera, na tuce jezika. Ali uzaludno je tražiti među ovim tomovima neku Borhesovu knjigu ili knjigu o Borhesu. Mada napamet znam odgovor, pitam ga zašto je sebe prognao iz biblioteke. „Ko sam ja da budem na ravnoj nozi sa Šekspirom ili Šopenhauerom?“ A knjige o sebi ne drži jer ga „tema ne zanima“. Pročitao je samo prvu koja mu je posvećena, 1955, iz pera Marsijala Tamaja i Adolfa Ruisa Dijasa: *Borhes, zagonetka i ključ*.

Pročitao ju je pošto „sam zagonetku već poznao, a bio sam radoznao da saznam njen ključ“. Knjiga mu ga nije pružila.

Odeven je ozbiljno i pristojno i čovek bi se mogao zakleti da vezuje kravatu i oblači sako iako ne izlazi iz kuće. Pre trideset godina je izgubio vid i od tada mu čitaju. To naročito radi njegova sestra Nora i prijatelji koji ga posećuju. Vrlo je popustljiv prema jatu novinara iz celog sveta koji žele da ga intervjuišu. Prima ih i poklanja im neku od onih igara reči ili ironičnih opaski koji oni obično loše tumače. To im naplaćuje molbom da mu pročitaju neku Lugonesovu pesmu ili Kiplingovu priču. Počeo je da skuplja štapove kako mu je vid slabio; ima ih mnogo i kao njegove knjige i priče, potiču iz raznih, egzotičnih zemalja.

Baš kao njegova skromnost, Borhesova učtivost je više književno sredstvo nego vrlina. U suštini, vrlo dobro zna da je genije, mada, za skeptika poput njege, tako nešto nema nikakvog značaja. Iza te krotkosti dobroćudnog starčića koji prima posetioce, dok se pipajući kreće po svom stanu, vreba nesavladivi, zastrašujući frazeolog: „Ubeđen sam da su prevodi koje je uradio Norman Tomas di Đovani bolji od originala. I on je u to ubeđen.“ Istina je, međutim, da su neki njegovi sudovi s vremenom ublaženi. Dobro

govori o Nerudi, na primer, čije je delo ranije jedva cenio. Zahvalno se seća, kad su u Stokholmu upitali čileanskog pesnika kome bi dao Nobelovu nagradu, da je on odgovorio: „Borhesu.“ Kad je već o tome reč, zašto vam švedski akademici nisu dali tu nagradu? Odgovor je predvidljiv: „Zato što ta gospoda dele sa mnom mišljenje koje imam o svom delu.“

Sećam se da sam ga dvadeset godina ranije, u jednom intervjuu za francusku radio-televiziju, upitao šta misli o politici i da mi je odgovorio da mu je dosadna. Da li taj odgovor i dalje važi? „Pa dobro, umesto dosade, sada bih rekao da me nervira.“ Političari mu nisu prirasli za srce. „Kako se diviti ljudima koji čitavog života samo klimaju glavom, govore ono što govore i (da izvinite) slikaju se?“ Istina je, međutim, da daje mnoge političke izjave i da one podižu prašinu. Donedavno je uglavnom iritirao levicu. Ali ovih dana, zbog onog što govori, pobesnula je desnica. Argentinske novine su prepune napada na njega. Optužuju ga da je senilan i nimalo rodoljubiv jer je dao za pravo Čileu, ili gotovo da je to uradio, u sporu oko Bigla, kao i zato što je rekao da bi oficiri trebalo da se povuku iz vlade jer „život po kasarnama i vojnim paradama nikog ne osposobljava da vlada“. Kad je rekao da „argentinski vojni kadar nije čuo fijuk metka“ izazvao je možda najveći

skandal. Kako je neki general to porekao, navodeći sebe kao primer, Borhes se ispravio: „Priznajem da je taj i taj general zaista čuo fijuk metka.“ Dostigao je takav ugled da je jedino on mogao da kaže šta god hoće i da ga svi čuju a da ga ne cenzurišu, uhapse ili mu podmetnu bombu.

Mada i mene često zbunjuju njegova politička mišljenja, kažem mu da u njima postoji nešto stalno prisutno što sam oduvek poštovao: njegove dijatribe protiv nacionalizma bilo kakve vrste. Da li me sluša? Imam utisak – samo povremeno. Ne govori nekom određenom sagovorniku, osobi od krvi i mesa koja je pred njim i koja za njega mora da je tek senka, već nekom apstraktnom, mnogostrukom slušaocu – ono što bi bio čitalac za koga piše – i ko god se našao kraj njega oseća da je samo povod, obnovljen i anonimn, tog neprekidnog, učenog, očaravajućeg monologa koji za njega predstavlja razgovor.

U tom govoru, s vremena na vreme dramatičnom jer mu se prekida glas a grimasa mu grči lice, iskrsavaju uobičajene teme: stari jezik vikinga koji i dalje proučava, nordijske sage iz trinaestog veka koje Islandani mogu da čitaju u originalu; oči mu zasuze kad stigne u Rejkjavik. Kako je uvek bio spenserovski anarhista, kao njegov otac, kaže da je sada povrh toga postao i pacifista, kao Gandi i Bertrand Rasel.

Sumnja, međutim, da će ikad kod nas zavladati anarhizam ili demokratija, jer da li ih zaslužujemo? Najveći doprinos Latinske Amerike bio je modernizam i Argentina ima dve stvari koje joj idu u prilog: jaku i mnogobrojnu srednju klasu i useljenike koje je prihvatila. Smatra i dalje da je *Istorija argentinske književnosti* Rikarda Rohasa veća od svekolike argentinske književnosti uprkos činjenici „da to delo čini deo te književnosti“. Voleo bi da upozna dve zemlje: Kinu i Indiju. Ne plaši se smrti; naprotiv, oseća olakšanje pri pomisli da će potpuno iščeznuti. Biti agnostik olakšava prihvatanje ideje o smrti: prijatna je pomisao da se budućnost svodi ni na šta, naročito u trenucima razočaranja i malodušnosti.

Čarobnjački monolog se nastavlja, ide, vraća se, vrti se; u vrcave teme upliće jedan od motiva koji je, kao tigar i ogledalo, toliko puta i tako originalno koristio da ga je gotovo prisvojio: lavirint. Nije istina da je porastao u narodskom Palermu*, s fićfirićima – *compadritos*** – što podupiru uglove i uz zvuke milonge u vazduhu. To je izmislio kasnije; odrastao je u očevoj biblioteci, podojen engleskim knjigama.

* Četvrt Buenos Ajresa. (Prim. prev.)

** *Compadrito*, termin iz urbanog argentinskog folklor, obično predstavljen kao nagizdani fićfirić zavodnički nastrojen, prepreden i obavezno dobar igrač tanga, stanovnik prigradskih „narodskih četvrti“. (Prim. prev.)

Jeste čitao mnogo, to da, ali malo romana, i mada je možda preterivao u prekoru (reč koja takođe kao da je njegova) romana, istina je da su njegovi omiljeni autori pesnici, esejisti ili pripovedači. Konrad je jedan od romanopisaca koji se spasava od genocida. Da li nešto piše? Da, pesmu o „jednom sumornom pesniku južne polulopte“. Sumorni pesnik je, naravno, on. Naravno. Ali obojica znamo da ne govori istinu.

Zbogom, Borhese, genijalni pišče, stara varalice. Slavni pisci loše stare, puni oholosti i poroka. Ali vi se dobro držite i te mudre, sjajne zamke koje ste nam postavljali u svojim pričama sad nam postavljate u razgovoru. I dalje u njih padamo, podjednako srećni.

Buenos Ajres, jun 1981.